

Motstrategier eller undanmanövrar? Svenska partiorganisationer i skuggan av en negativ medlemsutveckling

Martin Karlsson och Erik Lundberg*

Martin Karlsson
Örebro universitet
martin.karlsson@oru.se

Erik Lundberg
Örebro universitet
erik.lundberg@oru.se

Nyckelord: Partier, medlemmar, folkrörelser, förtroendevalda, organisatorisk förändring

Sammanfattning

Från år 1979 fram till idag har de politiska partierna sammanlagt förlorat mer än 80 procent av sina medlemmar. Den här uppsatsen undersöker de svenska partiorganisationernas strategier och agerande i skuggan av de senaste decenniernas sjunkande medlemstal. Detta görs genom att undersöka: 1) Hur ledande partiföreträdare förhåller sig till partiernas medlemsutveckling; 2) På vilket sätt och i vilken utsträckning ledande partiföreträdare anser att partierna har anpassats för att hantera rekryteringsfunktionen respektive aggregeringsfunktionen i en situation med minskande medlemsorganisationer samt 3) Om det finns det några skillnader när det gäller hur ledande partiföreträdare förhåller sig till medlemsminskningen och hur dessa i sådana fall kan förstås. Uppsatsen visar att medlemsrekrytering inte tycks vara någon särskilt prioriterad fråga för något av partierna. Partiföreträdarna menar att medlemsutvecklingen inte har föranlett några stora och mer genomgripande förändringar av partiernas organisation i syfte att stärka eller utveckla partiernas aggregeringskanaler. Analysen visar vidare att det finns en insikt bland alla partiföreträdare om svårigheten när det gäller hur partierna ska klara försörjningen av framtidens förtroendevalda men att några mer genomgripande förändringar i partiorganisationerna inte går att se. Slutligen påvisar uppsatsen också att partiföreträdare från de folkrörelsebaserade partierna är mer medlemsorienterade och ger uttryck för att partierna i första hand söker lösningar som finns inbyggt i dess struktur, tradition och identitet som folkrörelse. Partiföreträdare från de icke-folkrörelsebaserade partierna ger uttryck för att dessa partier är mindre bundna till idealet om många medlemmar och också mer benägna att utveckla fler och alternativa aggregeringskanaler och rekryteringskanaler än de folkrörelsebaserade partierna.

Inledning

Partiernas medlemsutveckling i Sverige har varit föremål för ett stort forskningsintresse inom svensk statsvetenskap (se exempelvis, Dahl, 2011; Karlsson & Lundberg, 2011; Erlingsson, 2010; Bonander, 2009; Widfelt, 2008; Petterson, 2005; Demker & Svåsand, 2005; Bäck & Möller, 2003; Persson, 2003; Svåsand & Widfeldt, 2000; SNS Demokratiråd, 2000; Gidlund & Möller, 1999; Pierre & Widfelt, 1995; Håkansson, 1995; Pierre & Widfelt, 1994). Den ansevärd mängd forskning som vigts åt detta område är fullt förstäelig i relation till den dramatiska medlemsminskning som de svenska partierna genomgått under de senaste decennierna.

* **Martin Karlsson** är filosofie doktor i statskunskap vid Örebro universitet och disputerade 2013 på avhandlingen "Covering distance: Essays on representation and political communication". Martins forskning kretsar kring frågor om politisk kommunikation, politisk representation och medborgerligt politiskt deltagande.

Erik Lundberg är doktorand i statskunskap vid Örebro universitet och knuten till den flervetenskapliga forskarskolan Offentlig verksamhet i utveckling (FOVU). Eriks forskningsintresse berör frågor och problem i gränslandet mellan det civila och offentliga samhället, politiskt deltagande, politiska partier och organisationslivets förändrade roll i välfärdsstaten. Han disputerar inom kort på en avhandling om hur organisationslivets tillträde till den offentliga beslutsmakten har förändrats under andra halvan av 1900-talet fram till idag.

Nära fem av sex medlemmar har lämnat partierna från 1979 till 2009, trots att två nya partier tillkommit under perioden. Om den negativa medlemsutvecklingen fortsätter nedåt i samma takt som under de senaste 20 åren kommer antalet medlemmar år 2025 att understiga antalet förtroendeposter.¹ Ytterligare ett år senare skulle partierna enligt vår prognos stå helt utan medlemmar. Dessa stora utmaningar är inte bara viktiga för partierna själva utan centrala för den svenska demokratin i stort. Partiernas svårigheter att fungera som en arena för politiskt engagemang och en kanal för politisk påverkan har också inneburit att andra aktörer så som tjänstemän, experter, intressegrupper och medier givits allt större betydelse för politikens utformning (Gidlund, 2010 s. 405).

Den negativa medlemsutvecklingen är på intet sätt ett unikt svenskt fenomen utan märks även i andra utvecklade demokratier (Bergman & Strøm, 2013; Dalton & Wattenberg, 2002; Katz & Mair, 1994). Tendensen har varit densamma i de nordiska länderna (Damgaard, 2013 s. 71-72; Raunio, 2013 s. 115; Narud & Strøm, 2013 s. 205) med ett möjligt undantag för Island där partiernas officiella medlemssiffror pekar på en uppgång sedan 80-talet (Kristjánsson & Indridason, 2013 s. 163-164).²

Trots det omfattande forskningsintresset kring partiernas medlemsutveckling har litet fokus ägnats åt hur partiorganisationerna agerar för att möta utvecklingen (se dock exempelvis Heidar & Sagile, 2003 och Gidlund & Möller, 1999). Situationen är i stor utsträckning beskriven utifrån ett ”fågelperspektiv” (Erlingsson & Bromesson, 2010) där strukturella samhällsförändringar snarare än deras organisatoriska reaktioner och konsekvenser inom partiväsendet stått i fokus. Av den anledningen undersöker vi i denna uppsats hur partierna agerar för att tillförsäkra sina uppgifter i demokratin. Medlemmarna har ansetts spela en nyckelroll när det gäller flera av partiernas huvuduppgifter. Dels fyller de en central roll för partiernas rekryteringsfunktion, det vill säga, som rekryteringsbas för framtidens förtroendevalda. Medlemmarna är också viktig för partiernas aggregeringsfunktion: att fånga upp medborgarnas intressen, att läsa av samhället och ge partiledningen en uppfattning om vilka frågor, stämningar och strömningar som finns i samhället. Vi riktar i denna uppsats strålkastarljuset mot hur ledande partiföreträdare förhåller sig till medlemsutvecklingen. De frågor som vi söker besvara är följande.

1. Hur förhåller sig ledande partiföreträdare till partiernas medlemsutveckling?
2. På vilket sätt och i vilken utsträckning menar ledande partiföreträdare att partierna har anpassats för att hantera rekryteringsfunktionen respektive aggregeringsfunktionen i en situation med minskande medlemsorganisationer?
3. Finns det några skillnader när det gäller hur ledande partiföreträdare förhåller sig till medlemsminskningen och hur kan dessa i sådana fall förstås?

Genom att besvara dessa frågor kan vi öka förståelsen för partiorganisationernas förhållningssätt till, samt strategier för att hantera sina förändrade förutsättningar. Det ger oss i sin tur en bättre förståelse för vilka konsekvenser med-

lemsutvecklingen hittills har fått och kan komma att få för de svenska partiorganisationerna och demokratin i stort. Uppsatsen är strukturerad enligt följande. I nästkommande del ges en teoretisk bakgrund där vi tar utgångspunkt i organisationsteorin om organisationsförändring. I den tredje delen beskriver vi den metod och det material som vi utgår från och i den fjärde delen presenteras resultatet av den empiriska undersökningen. I den femte och sista delen redogör vi för slutsatserna.

Partiernas medlemsutveckling

År 1979 uppmättes det historiskt högsta medlemsantalet för de svenska partierna då nästan var femte svensk var medlem i ett parti.³ Kollektivanslutningarna av medlemmar från avdelningar inom LO-förbundet till Socialdemokraterna utgjorde då en stor del av det totala antalet medlemmar. Efter att kollektivanslutningarna upphört år 1991 hade medlemsantalen i de svenska partierna mer än halverats (se Tabell 1). Fram till 2009⁴ hade medlemsantalen halverats ytterligare en gång och under detta år var drygt var femtonde medborgare medlem i ett politiskt parti. Partierna har idag över en million färre medlemmar jämfört med år 1979 och mer än 360 000 färre medlemmar än 1991.

Tabell 1. Riksdagspartiernas medlemsutveckling 1979 till 2009

År	Medlemsantal för samtliga riksdagspartier	Andel av 1979 års medlemsantal	Procentuell förändring sedan föregående notering
1979	1 583 266	100%	
1991	567 302	36%	-64%
2009	260 080	16%	-54%

Kommentarer: Uppgifter om partiernas medlemsantal har insamlats från partisekreterare i respektive parti. Då uppgifter från partierna själva saknas har medlemsuppgifter från Petterson 2005, samt från partiernas årsredovisningar använts.

Medlemsminskningen har varit överlägset störst inom Socialdemokraterna som förlorat nio av tio medlemmar. Övriga partier som funnits representerade i riksdagen under hela denna period har sett sina medlemskårer halveras i omfattning. Undantaget är Kristdemokraterna som haft en relativt stabil medlemskår. De två nya partier som tillkommit under perioden⁵, Miljöpartiet och Sverigedemokraterna, har båda upplevt en stark medlemstillväxt, men i båda fallen kan man tala om relativt små medlemsorganisationer.⁶

Det omfattande medlemstappet kan emellertid inte sägas ha motsvarats av någon omfattande negativ trend vad gäller politiskt deltagande i allmänhet. Ett flertal studier av politiskt deltagande i Sverige visar tecken på ett stabilt samhällsengagemang och politiskt intresse bland medborgarna (Amnå, 2008 s. 61; Andersen, 2006 s. 31). Partiengagemangets nedgång verkar således inte bero på ett minskat samhällsengagemang. Förklaringen är en successiv förändring av medborgarnas politiska engagemang, bort från traditionellt medlemsbaserat engagemang mot alternativa engagemangsformer (Andersen, 2006 s. 45-46; Bengtsson 2008: 163f).

Parallellt med partiernas negativa medlemsutveckling har forskningen pekat på att relationen mellan partier och medborgare förskjutits, som en följd av ett antal mer genomgripande samhällsförändringar (Oscarsson & Holmberg, 2004). Det svenska samhället har genomgått en förändring från ett industriellt till post-industriellt samhälle (Ingelhart, 1990; Montin, 1998 s. 19) vilket har inneburit att medborgarna har blivit högre utbildade, fått bättre materiell standard och delvis ändrade värderingar. De skiljelinjer som partisystemet formades i relation till, är inte längre de ensamt bärande konfliktdimensionerna i samhället då flera nya skiljelinjer och stridsfrågor har tillkommit som idag formar den politiska debatten. Detta har i sin tur bidragit till att nya partier bildats och att de gamla har behövt förändras men också att medborgarnas engagemang och deltagande sökt nya former och arenor. Från 1970-talets slut har också partiidentifikationen minskat och medborgarnas känslomässiga koppling till partierna tycks ha försvagats, vilket den ökade väljarrörligheten mellan partierna vid valen är en tydlig indikation på (Oscarsson & Holmberg, 2008).

Partier och organisatorisk förändring: teoretiska utgångspunkter

[W]hile we now know a great deal about parties and their voters, about parties and their governments, and about parties and their competitors, there continue to be severe limits to the comparative understanding of precisely how party organizations work, about how they change, and about how they adapt. (Mair, 1997 s. 121)

Partiforskningens teoribildning har under de senaste decennierna varit föremål för en omfattande debatt. En av förgrundsgestalterna i denna debatt är Peter Mair som ihärdigt påpekat fältets brist på teoretisk förnyelse. Mair poängterar att partiforskningens teoretiska bidrag, som utgjort och idag fortfarande utgör fältets viktigaste utgångspunkter, formulerades i en tid före de omfattande förändringar som partiorganisationer i västerländska demokratier genomgått under nittonhundratalets senare hälft. Detta innebär systematiska missstolkningar av förändringarnas betydelse för partierna men också för demokratin. Trots att de politiska partierna i många länder till stor del bytt skepnad under det senaste halvsekle har teoretiker som Sjöblom (1968), Kirchheimer (1966), Epstein (1957), Downs (1957), Duverger (1953) och Michaels (1915) behållit en stark position inom partiforskningen. Den teoretiska konservatismen inom fältet har enligt Mair inneburit att utvecklingen bort från masspartier till nya former av partiorganisationer tolkats som tecken på en partiernas generella tillbakagång ("party decline") (Mair, 1997: 122). Detta då de teoretiska instrument som blivit långlivade allmängods inom fältet utgått ifrån masspartiet som en norm för partiorganisationer:

"[T]he mass party is not only the model for what has gone before, but also remains the model almost in perpetuity, such that parties which may be indifferent to membership, which may emphasize the power

of their leadership, and which may develop less self consciously democratic processes of internal decision making, are somehow also parties in decline.” (Mair, 1997: 122)

En negativ medlemsutveckling har således setts som ett tecken på partiernas vacklande styrka utan att den organisatoriska betydelsen av denna utveckling behövt kartläggas, utvärderas eller jämföras. Vidare menar Mair att partiforskningens fokus på relationen mellan partier å ena sidan och väljare, stat och konkurrerande partier å den andra, inneburit att forskningen om partierna som organisationer stannat av eller helt övergivits. Detta har i sin tur skapat ett teoretiskt vakuum gällande hur vi kan förstå och kategorisera de nya former av partiorganisationer som utvecklats under den senare hälften av nittonhundratalet. Ett vakuum som Mair ägnade stora delar av sin forskargärning till att söka fylla (Goetz, Mair & Smith, 2009; Mair, 1997; Katz & Mair, 1994; Daalder & Mair, 1983).

Enligt Mair kan partierna sägas stå inför två alternativa handlingsstrategier: anpassning eller kontroll (Mair, 1997:10; Mair, 1983). Partierna kan antingen välja att anpassa sina organisationer och sin verksamhet till en verklighet där omfattande medlemsbaser, som organiserar en stor andel av väljarkåren, ses som ett minne blott; eller att söka kontrollera och motverka utvecklingen för att återfå sina forna organisatoriska förutsättningar. Med andra ord kan man säga att valet står mellan att anpassa partiorganisationerna till en ny form eller att söka återgå till masspartiidealet. Forskningen om orsaker bakom och resultaten av partiorganisationers förändring är idag ett stort och växande fält. Det teoretiska bidraget har framförallt handlat om att skapa en begreppsapparat för att analysera de strategier och det handlingsutrymme som partiorganisationerna utnyttjar för att påverka sin situation. I den senare partiforskningen ses de politiska partierna i allt större utsträckning som aktiva i forandet av relationen mellan partier, civilsamhälle och stat snarare än som passiva offer för samhällsutvecklingen. Partiernas handlingsutrymme ses som stort i jämförelse med andra organisationer, och inte sällan understryks det faktum att partierna har en unik möjlighet att genom sitt inflytande över politiska institutioner påverka sina organisatoriska förutsättningar. Detta gäller inte minst de ekonomiska förutsättningarna genom styrningen av det statliga partistödet (se exempelvis Gidlund, 2010 och Pierre & Widfeldt, 1995). I motsats till tidigare partiforskning, som sett det minskade antalet medlemmar som ett tecken på partiernas generella tillbakagång, framhålls här partiernas handlingsmöjligheter som mångfacetterade och deras handlingsutrymme större än tidigare (Mair, 1997 s. 118-119).

Inom organisationsteorin finns det ett antagande om organisationers tröghet (Ahrne & Papakostas, 2002; Hannan & Freeman, 1984 s. 70). Med det menas att organisationer anpassas och förändras långsamt och att det finns ett inbyggt motstånd mot de förändringar och möjligheter som en organisation utsätts för. Grundsatsen är att det inom alla organisationer finns ett sökande både efter stabilitet och flexibilitet och att följden av detta är att organisationer anpassas sakta och i en riktning som finns inbyggd i dess struktur (Stinchombe, 1965). Ahrne och Papakostas (2002) ansluter sig till detta och menar att organisationers age-

rande kan förstås utifrån tanken om att det inom organisationer finns en inneboende ovilja till förändring. Inom organisationen finns en ideologi, kultur eller identitet som dämpar eller helt reducerar förmågan och viljan till anpassning och förändring. Brunsson och Olsen (1993) argumenterar på ett liknande sätt när de menar att försök till organisatorisk förändring är lyckosamma endast i den utsträckning som förändringsanspråken är förenliga med de redan etablerade institutionella identiteter som karakteriserar organisationen. I den mån organisationer anpassas sker det alltså inom ramen för en identitet, kultur och tradition som är bekant och som ligger nära grundläggande idéer och ideologier hos organisationen. Här kan man anta att partier grundade i ett folkrörelseideal söker lösningar som ligger närmare idén om medlemmar som centrala aktörer i jämförelse med icke folkrörelsebaserade partier. Det blir helt enkelt svårt för en organisation vars identitet är starkt förknippad med en medlemsrörelse att förändras i en riktning som kolliderar eller går på tvärs mot dessa ideal.

Vidare hävdar Ahrne och Papakostas (2002) att organisatorisk tröghet bör förstås i ljuset av en oförmåga till förändring relaterad till organisationens resurser, regler och rutiner som sätter gränser för hur organisationer agerar och i slutändan i vilken utsträckning förändring äger rum. Även Brunsson och Olsen understryker att politiska organisationers inbäddning i större politiska sammanhang påverkar möjligheten till organisatorisk förändring. Sådana organisationer påverkas av en ofta cementerad politisk ordning som reglerar dess handlingsutrymme och makt (Brunsson & Olsen 1993 s. 23). När det gäller de politiska partierna är det tänkbart att partistödet kan utgöra en källa till tröghet. Till skillnad från många andra organisationer bestämmer partierna de ekonomiska förutsättningarna för sin verksamhet vilket innebär att partierna kan verka stabilt. Samtidigt är partierna mindre beroende av medlemmarna som finansierar partierna (Pierre & Widfeldt, 1994). På samma sätt har partierna ett starkt förtroendekapital som kan utgöra en källa till tröghet. Partidemokratin är en djupt rotad och den dominerande föreställningen som, i avsaknad av acceptabla alternativ, innebär att partierna står relativt ohotade som centrala aktörer för demokratin (Gidlund, 2010 s. 406; Olsson & Lennqvist-Lindén, 2003; Farrell & Webb, 2002 s. 123). En ytterligare källa till tröghet som har betydelse för organisationers anpassning och förändring är förmågan att urskilja förändringsprocesser i omgivningen. Svårigheten att uppfatta och förmedla faktorer i omgivningen får därför betydelse för organisationers agerande.

Samtidigt kan hävdas att i takt med att nya medlemmar tillkommer och gamla byts ut finns det, även bland trögrörliga organisationer, en potential till förändring som bryter mot tanken om tröghet. Här bör uppmärksammas att även nya medlemmar måste anpassas till rådande kultur och att omsättningen av medlemmar sker successivt. Ahrne och Papakostas (2002 s. 82) menar därför att de kollektiva resurserna, kulturerna och traditionerna inom en organisation har stort inflytande och att anpassning därför sker enligt en linje som är kongruent med de traditionella reglerna och traditionerna. Ett ytterligare skäl till att en organisation, trots förändringar i omgivningen, inte anpassas eller förändras är att den fortfarande är effektiv och fyller sina funktioner (Stinchcombe, 1965). När det

gäller de politiska partiernas så skulle man kunna hävda att medlemsminskningen inte har utgjort något omedelbart problem för partierna. Partierna är fortfarande ohotade som de centrala aktörerna i den representativa demokratin och åtnjuter alltså jämförelsevis hög legitimitet i samhället och i politiken. I ett internationellt perspektiv har Sverige därtill ett jämförelsevis stabilt partisystem.

Såväl förutsättningarna som drivkrafterna för en organisatorisk förändring inom partierna skiljer sig därmed åt och kan sägas relateras till organisationens form och historiska arv. Partiernas organisatoriska ursprung har inte sällan lyfts fram som en betydelsefull källa till förståelse av partiorganisationers agerande (Duverger, 1954). I en svensk kontext har partiernas koppling till folkrörelsetraditionen samt sociala och fackliga rörelser i samhället lyfts fram som en viktig skiljelinje (Gidlund, 2010 s. 399; Teorell, 1998). För de partier som har sina rötter i de gamla folkrörelserna (Socialdemokraterna, Centerpartiet och Vänsterpartiet) har masspartiet varit en stark identitetsmarkör och ideal trots att partiernas förutsättningar har förändrats, kanske främst genom stora medlemsbortfall. För dessa partier har idealet varit en stor partiorganisation vars medlemmar involveras i aktivt deltagande i olika verksamheter även mellan valen. Här har även interdemokrati och medlemsinflytande ofta lyfts fram som centrala värden (Teorell, 1998 s. 21-22).

Folkrörelsepartiernas medlemsorganisationer har förväntats fungera som de centrala kanalerna för mobilisering och rekrytering av förtroendevalda samt för aggregeringen av intressen och opinioner samt för förandet av politiken. Dahl (2011 s. 67-68) finner att medlemmarna ges en delvis annorlunda funktion inom folkrörelsepartierna jämfört med övriga partier. Här ses en bred medlemsorganisation, i kombination med ett parti som framförallt företräder sina medlemmars intressen, som centralt för partiets förmåga att kanalisera medborgarnas intressen och värderingar.

Folkrörelsepartierna kan således antas kännetecknas av större tröghet och vara mindre benägna att anpassa verksamheten till en situation där medlemmarna ges mindre betydelse för partiets organisering. Detta då folkrörelsepartierna är organisationer vars identitet är och har varit djupt rotad i masspartiidealet. Organisatoriska förändringar som innebär avsteg från detta institutionaliserade ideal kan då möta stort motstånd och vara omvälvande för organisationen (Brunsson & Olsen, 1993).

De svenska partier vars organisatoriska ursprung istället är inomparlamentariska koalitioner (Moderaterna och Folkpartiet) har historiskt kännetecknas av en organisatorisk identitet där medlemmarna givits en mindre central roll. Dessa partier har förespråkat en utveckling mot större inslag av personval i det svenska valsystelet (Nielsen, 2007) och utmärkts av en mer centraliserad och professionaliserad organisering i jämförelse med folkrörelsepartierna (Teorell, 1998). Dahl visar att Moderaternas medlemmar har en mer instrumentell och mindre identitetsskapande funktion jämfört med medlemmar inom Socialdemokraterna och Miljöpartiet (Dahl, 2011 s. 73), och ledande företrädare inom Moderaterna har på senare år framlagt idéer som handlar om att avskaffa medlemsorganisationerna eller minska medlemmarnas betydelse (DN, 2004). Enligt Dahl spelar

medlemmarna en mindre central roll för kanaliseringen av medborgarnas intressen inom moderaterna, där en snäv representation av medlemmarnas intressen betraktas som rent skadlig för partiets strävan efter att företräda medborgarna som kollektiv (2011 s. 68).

Inom dessa partier torde den organisatoriska trögheten därför kunna vara mindre. Utvecklingen mot minskande medlemsorganisationer skulle därmed kunna ge upphov till anpassning och förändring av verksamheten som stöter på mindre motstånd från organisationen. Detsamma kan i viss utsträckning även antas gälla även för de partier som växt fram ur nyare rörelser och organisationer (Kristdemokraterna, Miljöpartiet och Sverigedemokraterna). Här är det historiska arvet från folkrörelsetraditionen mindre närvarande och inom denna grupp återfinns även partiorganisationer som inte upplevt samma dramatiska minskning av antalet medlemmar som övriga partier.

Metod och material

Den här uppsatsen baseras på en kvalitativ intervjuundersökning genomförd bland partisekreterare och ledamöter i partistyrelserna för de svenska riksdagspartierna under vintern 2010–2011. Semistrukturerade intervjuer har genomförts med en respondent från vardera Vänsterpartiet, Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Centerpartiet, Folkpartiet, Kristdemokraterna, Moderaterna samt Sverigedemokraterna. Fyra respondenter är kvinnor och fyra är män. Intervjuerna genomfördes i nästan samtliga fall på eller i nära anslutning till respondenternas kontor och tog mellan 45–60 minuter (se Appendix 3 för intervjufrågor). Att på detta sätt ta utgångspunkt i hur ledande partiföreträdare förhåller sig till förändringen ger naturligtvis ingen fullständig bild av hur partiorganisationerna agerar med anledning av medlemsminskningen. Partiföreträdare inom samma parti kan ha olika grad av insikt om det parti han eller hon företräder och skilda uppfattningar om partiets agerande i relation till medlemsutvecklingen. Möjligheten att dra långtgående och generella slutsatser om förhållanden såväl inom som mellan de politiska partierna är därför begränsade. Det är också viktigt att framhålla att det rent operativa arbetet med medlemsrekrytering i regel sker i partiernas lokal-distrikt och inte alltid involverar partistyrelsen. Trots dessa begränsningar menar vi att uppsatsen ger viss insikt i hur partierna förhåller sig till medlemsminskningen. Studier av förändring av partiorganisationer i andra politiska system har tidigare genomförts med en liknande metod och material (se exempelvis Heidar & Sagile, 2003). I den här uppsatsen är viktigt att påpeka att respondenterna, i egenskap av ledande företrädare för sina respektive partier, torde ha god kännedom om partiernas övergripande strategier i centrala frågor såsom partiernas medlemsutveckling. Därmed kan de betraktas som en relativt tillförlitlig källa till kunskap om partiernas agerande i relation till medlemsminskningen. Vidare bör poängteras att trots att rekrytering av medlemmar ofta sker på lokal nivå inom partierna har centralt positionerade partiföreträdare också en förankring i lokala partidistrikt och därmed insikt i frågor om medlemsrekrytering.

Utöver intervjuundersökningen har en innehållsanalys av partiernas hemsidor genomförts under våren 2011. Analysens syfte har varit att undersöka huruvida partierna framhåller alternativa former av engagemang på sina respektive hemsidor vid sidan av att vara partimedlem. Sammanlagt tio olika former av engagemang har identifierats (se Appendix 2 för en detaljerad redogörelse av dessa former av engagemang). Undersökningen används för att belysa i vilken utsträckning partierna har anpassats för att hantera partiernas aggregeringsfunktion. Innehållsanalysen ger emellertid inget fullständigt mått på hur väl parterna förmår att aggregera åsikter och idéer från medborgare utanför partiorganisationerna. Det är naturligtvis möjligt att partierna erbjuder fler och andra möjligheter till engagemang som inte är angivet på hemsidan. Samtidigt är partiernas hemsidor ett viktigt ”fönster” mot såväl medlemmar som icke-medlemmar och torde vara en relativt prioriterad verksamhet bland partierna. Vi tror därmed att de ger en förhållandevis rättvisande bild av partiernas verksamhet i detta avseende.

Partiernas agerande i skuggan av den negativa medlemsutvecklingen

Hur agerar de svenska partiorganisationerna för att motverka att fler medlemmar lämnar organisationerna och för att attrahera fler medlemmar? Samtliga partiföreträdare berättar att de inom alla partier bedrivs någon form av verksamhet för att rekrytera medlemmar såsom exempelvis affischering, reklam, medlemsvärvarkampanjer och besök i skolor. Men inget i den här studien pekar på att insatser för att öka medlemsantalen är särskilt prioriterat inom partierna på central nivå. Partiföreträdarna för de folkrörelsebaserade partierna uttrycker emellertid en tydlig ambition om att öka medlemstalen. Medlemmarna beskrivs som ”ryggraden” i partierna och kopplas intimt samman med partiernas identitet som folkrörelser. För att öka medlemstalen framhålls framförallt behovet av organisatoriska förändringar, som att förstärka sin interna organisation och göra den mer attraktiv för potentiella medlemmar.

Vi måste på nytt börja bygga folkrörelse på det sätt som vi byggde folkrörelse från grunden. Vi måste se till att människor känner att det är lätt, intressant och viktigt att vara politiskt engagerad. (Ledamot i partistyrelsen, S).

På ett liknande sätt nämner en ledamot i partistyrelsen för Centerpartiet behovet av organisatoriska anpassningar till en mindre och mer integrerad organisation med förstärkt samarbete mellan distriktsorganisationerna och de olika förbunden för att främja medlemsutvecklingen. Även Sverigedemokraternas partisekreterare lyfter fram de folkrörelsebaserade partierna som ideal för det egna partiets medlemspolitik och ser Socialdemokraternas historiska agerande som ett framgångsrecept för att öka Sverigedemokraternas medlemstal.

Till skillnad från de folkrörelsebaserade partierna framstår frågan om medlemsrekrytering som betydligt mindre angelägen bland partiföreträdarna för de icke-folkrörelsebaserade partierna samt för Miljöpartiet. I Miljöpartiets fall ska

detta ses i ljuset av en medlemsökning under de senaste åren som inte förklaras av någon specifik satsning eller förändring från partiets sida. En partistyrelseledamot i Miljöpartiet menar att partiet har gjort vissa ansträngningar för att få mer medlemmar men inget som skiljer sig från andra partier. Istället menar han att ”massor av människor kommer utan att vi aktivt gör något”.

De icke-folkrörelsebaserade partierna för fram att en stor medlemskår i sig inte är något särskilt viktigt. Folkpartiets partistyrelseledamot menar exempelvis att medlemsrekrytering inte är någon prioriterad fråga utan hänvisar till att partiet har en ”ideologisk bas” i samhället som är långt mer omfattande än medlemsbasen. Partistyrelseledamoten för Kristdemokraterna, ett parti som inte har upplevt samma negativa medlemsutveckling som de flesta andra partier, framhåller att det inte är ett uttalat mål att växa som medlemsorganisation. Samtidigt framhåller hon att det är viktigt för partiet att ha många medlemmar, inte minst för att demonstrera partiets organisatoriska styrka utåt. En ledamot i partistyrelsen för Moderaterna påpekar att medlemsrekrytering är ett område som är svårt att styra från centralt håll i partiet. Han menar att partiet därför förlitar sig mer på lokalorganisationernas förmåga att attrahera nya medlemmar och att strategier för rekrytering av nya medlemmar måste individualiseras i olika delar av landet.

Sammantaget tycks medlemsrekrytering inte vara någon särskilt prioriterad fråga för något av partierna. Variationer i de insatser som trots detta görs för att attrahera nya medlemmar och minska medlemsbortfallet kan förstås i relation till partiernas historiska arv. De folkrörelsebaserade partierna söker i första hand lösningar som finns inbyggt i dess struktur, tradition och identitet som folkrörelse (Ahrne & Papakostas, 2002) medan de icke-folkrörelsebaserade partierna och de nyare partierna inte ser något stort behov av en omfattande och växande medlemsorganisation. De icke-folkrörelsebaserade partierna tycks i det avseendet vara jämförelsevis mer frikopplade från en stark identitet eller gemensam organisationskultur vilket tycks ha betydelse för partiernas agerande i relation till medlemsutvecklingen.

Medlemsutvecklingen och partiernas rekryteringsfunktion

Traditionellt sett har en stor medlemskår haft stor betydelse som bas för rekryteringen av framtida förtroendevalda och för alla partier är också medlemskåren den främsta rekryteringsbasen (Dahl, 2011 s. 22; Gidlund & Möller, 1999 s. 33). Ingen av partiföreträdarna i den här studien hävdar emellertid att den negativa medlemsutvecklingen har inneburit någon omedelbar kris för partiets förmåga att rekrytera förtroendevalda. Trots att tomta stolar i valda församlingar är ett relativt litet problem i Sverige idag har antalet sådana ökat under de senaste mandatperioderna. Vid slutet av 2011 var exempelvis endast 29⁷ kommunfullmäktigplatser otillsatta. Om medlemstalen däremot fortsätter att sjunka, menar flera av partiföreträdarna att det på sikt kan komma att bli problem när det gäller att trygga försörjningen av förtroendevalda.

Partiföreträdarna ger dock inga indikationer på att denna utveckling har föranlett några mer genomgripande åtgärder. De framhåller snarare mindre anpassningar i sitt sätt att rekrytera förtroendevalda som är av mer teknisk natur och i

en riktning som finns inbyggd i dess struktur. För det första tycks kravet på medlemskap för att kandidera till förtroendeposter ha luckrats upp bland de icke-folkrörelsebaserade partierna. Partierna ställer inte längre ett uttalat krav på att förtroendevalda också ska vara medlemmar i partiet. Detta märks exempelvis inom Folkpartiet där det enligt partisekreteraren är upp till de lokala valkretsarna att besluta i frågan.

Vi har ju idag exempel där man inte har behövt det [att vara medlem] och det beror ju på den valkrets där man är invald i. Och då tyckte man väl att han delar våra värderingar men då inte ville vara partimedlem och då är det medlemmarna ändå, när man gör listor och så och då hade man ändå förtroende för honom (Partisekreterare, Fp).

Inom de folkrörelsebaserade partierna är detta mer eller mindre otänkbart. Socialdemokraternas partistyrelseledamot menar exempelvis att det är svårt att se en icke-medlem som en verklig företrädare för partiet och ser en dylik anpassning som ett uttryck för att ett parti har svårigheter att rekrytera medlemmar. Såväl partiföreträdare från folkrörelse- som icke-folkrörelsebaserade partier understryker dock medlemskapets vikt för att ge partiet en sanktionsmöjlighet mot sina förtroendevalda genom utslutning från partiet. Skulle partiet frångå kravet på medlemskap skulle partierna, menar man, också förlora möjligheten till sanktioner mot medlemmar.

För det andra tycks personliga kontakter spela en allt viktigare roll för rekryteringen. I de fall där partierna har haft problem med att hitta förtroendevalda menar flera partiföreträdare att personliga kontakter utgör det enskilt viktigaste sättet att rekrytera förtroendevalda. Det är intressant att noter att samma partier som framhåller möjligheten att rekrytera förtroendevalda utanför den egna medlemsföreningen har också minst antal medlemmar och har haft problem med tillsättningen av förtroendeposter under de senaste mandatperioderna (Karlsson & Lundberg, 2011). Vidare har de partier i studien som ställts inför problem med tillsättningen av mandat sedan valet 2002 har även möjliggjort för andra än de egna medlemmarna att ta förtroendeuppdrag.

För det tredje framhåller några partiföreträdare också ungdomsförbundens betydelse för att trygga framtidens rekryteringsbehov. Företrädare för såväl de folkrörelsebaserade som icke-folkrörelsebaserade partierna påpekar att ungdomsförbunden har vuxit under senare år och att de utgör viktiga rekryteringsbaser för partiet. I relation till moderpartierna är ungdomsförbunden relativt små och även ungdomsförbundens medlemsutveckling har enligt tillgänglig statistik varit kraftigt negativ under det senaste decenniet. Enlig ungdomsstyrelsens bidragsgrundande statistik har partiernas ungdomsförbund tappat över 13 000 medlemmar i åldrarna 7-25 år sedan 2005. Om statistiken koncentreras endast till riksdagspartierna och Ung pirats starka positiva medlemsutveckling hålls utanför jämförelsen uppgår den negativa utvecklingen till hela 30 000 medlemmar. Totalt har ungdomsförbunden tappat drygt var fjärde medlem sedan 2005, enligt ungdomsstyrelsens statistik. Ungdomsförbunden tycks således i ren kvan-

titet inte kunna uppväga partiernas medlemstapp (se detaljerad redogörelse i Appendix 1). Härtill kommer också uppgiften att få ungdomspolitiskt aktiva att som vuxna fortsätta sitt engagemang i moderpartierna. Däremot kan ungdomsförbunden givetvis vara av betydelse för att balansera åldersfördelning och den kulturella bakgrunden av medlemmarna i partierna.

Allt som allt kan konstateras att det bland företrädare för såväl folkrörelse-baserade som icke-folkrörelsebaserade partierna finns en insikt om svårigheten när det gäller hur partierna ska klara försörjningen av framtidens förtroendevalda. Men, på basis av partiföreträdarnas utsagor, är det svårt att se några mer genomgripande förändringar i partiorganisationerna. Det är framförallt de icke-folkrörelsebaserade partierna som har haft svårt att tillsätta sina mandat. Det är också inom dessa partier där medlemmarna tycks ha en svagare anknytning till partiernas identitet, och där nya vägar öppnats upp för icke-medlemmar att bli förtroendevalda.

Medlemsutvecklingen och partiernas aggregeringsfunktion

Traditionellt sett har medlemmarna utgjort den centrala arena för partiernas aggregeringsfunktion, det vill säga, att läsa av samhället och ge partiledningen en uppfattning om vilka frågor, stämningar och strömningar som finns i samhället för formulerandet av partiets politik. Politikens medialisering, tätare och allt mer uppmärksammade opinionsmätningar samt nya sociala medier har dock givit dagens partier en rad nya möjligheter för bevakning och aggregering av ideologiska stämningar i samhället. Dessa nya och utökade kanaler i kombination med kraftigt minskande medlemsantal kan antas ha föranlett en omdaning av partiorganisationernas aggregeringsfunktion.

Vår studie ger dock för handen att den negativa medlemsutvecklingen inte har föranlett några mer genomgripande åtgärder. Partiföreträdarna från de folkrörelsebaserade partierna och Miljöpartiet menar att partierna inte har vidtagit några direkta åtgärder för att stärka aggregeringsfunktionen utan framhåller alltså medlemsbasen som den centrala kontaktytan till omgivande samhället. Medlemmarna är partiernas ”bollplank” eller ”öron och ögon”. Det är med medlemmarna som diskussioner om att utveckla politiken förs.

Har vi många medlemmar så har vi många öron och ögon ute i verksamheten som ser och känner av att vilka samhällsproblem som vi måste ta på allvar. Så är vi många så får vårt parti också en god kontakt med samhället (Ledamot i partistyrelsen, S).

De icke-folkrörelsebaserade partierna däremot tycks vara mer oberoende av en stor medlemskår för partiernas aggregeringsfunktion. Partiföreträdarna menar att medlemsutvecklingen inte har påverkat partierna i någon större utsträckning och pekar på att partiernas ideologiska bas i samhället sträcker sig bortom medlemsorganisationen. Några av partiföreträdarna ser till och med en viss risk med att vara för beroende av medlemmarna. Ett allt för stort fokus på medlemmarna, menar man, riskerar öppenheten och möjligheten för andra än medlemmarna att

tillföra åsikter och utveckla partiet. Måhända är denna uppfattning en konsekvens av att medlemsbaser upplevs otillräckliga i relation till partiernas aggregeringsfunktion.

Partiföreträdare från de icke folkrörelsebaserade partierna framhåller också vikten av att hitta nya kontaktytor till medborgarna och att söka lösningar som ligger bortom det traditionella medlemsbaserade engagemanget. Moderaterna lyfter exempelvis fram dörrknackningar som en metod för att hitta kontaktytor till medborgarna.

I min lilla kommun Ängelholm hade vi ungefär 5 000 kvalitetssäkrade samtal och det blir ju naturligtvis en väldigt bra bas att stå på för att fatta politiska beslut för då vet man vilka frågor som är i luften hos medborgarna. Sen gäller det för en smart politisk organisation att motsvara dom förväntningarna och kraven. Alltså, kommer inte medlemmarna till oss så får ju vi komma till där folket finns, och då är dörrknackning ett sätt, och ett bra sätt tycker jag (ledamot i partistyrelsen, M).

En annan partiföreträdare betonar också att utvecklingen av ny kommunikationsteknik har skapat bättre möjligheter för kommunikation mellan väljare och medborgare. Detta nämns även av företrädare för folkrörelsebaserade partierna och Miljöpartiet även om detta tycks vara underordnat medlemsbasernas betydelse för aggregeringsfunktionen.

Utnyttjandet av ny kommunikationsteknik för aggregeringen av åsikter och idéer från medborgare utanför partiorganisationerna tycks emellertid vara en relativt begränsad verksamhet för samtliga partier. En analys av partiernas hemsidor visar att samtliga partier erbjuder någon form för engagemang och deltagande för icke partimedlemmar via sina hemsidor (se Appendix 2 för en detaljerad redogörelse). Exempel på sådana former är att på olika sätt ge medborgare möjlighet att offentligt visa sitt stöd för partiet och demonstrera sin partisympati, aktivt delta i olika nätverk och engagemang samt att på olika sätt bidra till att diskutera och sprida partiets idéer. De är emellertid endast Miljöpartiet och Centerpartiet som erbjuder aktiviteter som har en direkt roll för partiernas aggregeringsfunktion; att delta arrangemang och kampanjer samt att diskutera politik, och rekrytera nya medlemmar. Intervjustudien samt analysen av hemsidan pekar därför på att nya kommunikationsverktyg uppfattas som en relativt begränsad verksamhet för de intervjuade partiföreträdarna. Något tydligt mönster vad gäller huruvida denna verksamhet skiljer sig mellan folkrörelsebaserade och icke-folkrörelsebaserade partier kan inte identifieras.

Sammantaget kan på basis av de här redovisade intervjuerna med partiföreträdare konstateras att den negativa medlemsutvecklingen inte har föranlett några stora och mer genomgripande förändringar av partiernas organisation i syfte att stärka eller utveckla partiernas aggregeringskanaler. Medlemmarna är för de folkrörelsebaserade partierna alltså den viktigaste källan till information. Folkrörelseidealet utgör således en kompass och rättesnöre för folkrörelsepartiernas

förmåga till anpassning. Det är därför tänkbart att folkrörelsearvet begränsar förmågan och viljan till anpassning mot andra aggregeringskanaler. De icke-folkrörelsebaserade partierna tolkar vi i jämförelse med de folkrörelsebaserade partierna vara mindre bundna till masspartiet som ideal och uppvisar en mer förändringsvänlig kultur. Dessa partier är mer benägna att utveckla fler och alternativa aggregeringskanaler än medlemmarna.

Diskussion och slutsatser

Den här studien har synat de svenska partiorganisationernas strategier och agerande i skuggan av de senaste decenniernas sjunkande medlemstal. Från år 1979 fram till idag har de politiska partierna sammanlagt förlorat mer än 80 procent av sina medlemmar. I ett partilandskap där många medlemmar historiskt har ansetts som något önskvärt, angeläget och eftersträvansvärt torde den dramatiska förändringen i medlemstal vara högst oroande. Vidare innebär den negativa medlemsutvecklingen att partiernas förutsättningar för att kunna genomföra vissa av sina viktigaste funktioner i demokratin så som aggregeringen av intressen i samhället och rekryteringen av politiker har förändrats. Den här studien har undersökt hur ledande partiföreträdare förhåller sig till medlemsminskningen. Tre teman har stått i fokus i den empiriska undersökningen: partiernas agerande för att attrahera fler medlemmar; rekryteringen av förtroendevalda samt aggregeringen av åsikter och idéer för förandet av partiets politik. Vi har även försökt utröna vilka skillnader som återfinns mellan de svenska partiorganisationerna i relation till deras historiska arv.

Trots att det empiriska underlaget är begränsat är det vår tolkning att skilljelinjen mellan folkrörelsebaserade och icke-folkrörelsebaserade partier är högst betydelsefull för att förstå partiorganisationernas strategier och agerande. För de folkrörelsebaserade partierna har medlemmarna inte spelat ut sin roll. Partiföreträdare för dessa partier talar om medlemmarna som ”basen i partiet” och förknippar många medlemmar med partiets identitet som folkrörelse. Medlemmarna har en viktig roll för partiernas rekryterings- och aggregeringsfunktion. Dessa partiföreträdare förstår den negativa medlemsutvecklingen som ett tecken på att partiorganisationerna har misslyckats med att göra sig relevanta för medborgarna. Företrädare för de icke-folkrörelsebaserade partierna däremot ser i högre utsträckning medlemstappet som ett naturligt inslag i en föränderlig värld. Här är även anpassning till nya förhållanden en mer framträdande strategi: medlemskrav avskaffas för rekryteringen av förtroendevalda och aggregeringen av idéer och attityder för formulerandet av partiets politik sker i relation till ”en bred ideologisk bas i samhället” snarare än inom medlemskåren. Skillnaderna kan förstås i ljuset av olika förståelser av partiernas funktioner i demokratin där de folkrörelsebaserade partierna främst ser sig som en arena för offentlig debatt och diskussion, medan de sistnämnda ser partiorganisationen som en rekryteringsbas och skola för framtidens förtroendevalda.

Sammantaget kan resultatet tolkas som att de folkrörelsebaserade partierna söker lösningen i sin historia och försöker bemöta förändringen med att utveckla

organisationen och göra partierna attraktiva som kanaler för engagemang. Övriga partier har i högre utsträckning lösgjort sig från en stor medlemskår och förlikat sig med tanken på att nya medlemmar inte är att räkna med. Utöver partiernas historiska arv verkar förhållningssättet till medlemsutvecklingen vara delvis instrumentellt och behovsstyrt. Anpassningar av regelverk och praxis kring rekryteringen av förtroendevalda märks framförallt bland de partier som idag har minst antal medlemmar till förfogande och som hittills haft störst problem med tillsättningen av förtroendeposter.

Resultaten kan tolkas som tecken på såväl partiernas oförmåga som stora förmåga att möta samhälleliga förändringar. I relation till traditionell partiforskning, som den framställs av dess kritiker (Mair, 1997), kan bristen på framträdande strategier för att motverka medlemsminskningen ses som ett tecken på partiernas generella tillbakagång. Partierna står tillsynes handfallna inför den negativa utvecklingen med bristande partiidentifikation och större ovilja bland medborgarna att engagera sig i de politiska partierna. Ingenting i den här uppsatsen pekar mot att partierna har förmågan att vända denna utveckling. Å andra sidan påvisar resultaten med stor tydlighet att partierna lyckats göra sig tämligen oberoende av sina medlemmar och på så vis överleva de stora samhällsförändringarna. Denna bild överensstämmer väl med vad Peter Mair framhåller som tecken på partiernas organisatoriska styrka, det vill säga, förmågan att anpassa organisationen till nya villkor. Genom att öka den offentliga finansieringen av partiväsendet har man i stor utsträckning lyckats lösgöra sig från det ekonomiska behovet av medlemmarna (Pierre & Widfelt, 1995) och i ett viktigt avseende också från civilsamhället. Genom att utöka möjligheten att tillsätta förtroendeposter bortom medlemsbasen klarar man hittills uppdraget att producera folkliga representanter trots kraftigt minskade organisationer (Pettersson, 2005). Genom att i allt högre utsträckning inrikta sig på att vinna val lyckas partierna trots minskat folkligt engagemang och identifikation vidhålla ett stabilt partisystem (Erlingsson, 2005). Allt som allt ger den här studien uttryck för ett partisystem som är allt mindre beroende av medlemmar och som i flera avseenden tycks ha lämnat sitt fotfäste i civilsamhället till att mer ha inlemmats som en statlig aktör. Framförallt de icke-folkrörelsebaserade partierna uppvisar en förmåga till anpassning som inneburit att de organisatoriska efterverkningarna av medlemsminskningen inte blivit så svåra som förutspåts. Bland de traditionella folkrörelsepartierna syns en nostalgi kring folkrörelsetiden men tydliga och övertygande strategier eller handlingsvägar för att åter närma sig masspartiidealet lyser med sin frånvaro. Vår tolkning av de skillnader som mellan partiorganisationerna som återspeglas i materialet som beroende av organisatoriskt arv är på inget sätt den enda möjliga. En annan möjlighet är att se skillnaderna som ideologiskt betingade och relaterade till skillnader i de politiska ideologier som partierna antagit. Samtidigt som dessa två förklaringsperspektiv i grunden skiljer sig ger vår empiri dock små möjligheter att utreda vilket perspektiv som är det mest troliga då ideologisk orientering och organisatoriskt arv i hög grad sammanfaller bland de svenska partierna.

Sammantaget uppvisar studiens resultat ett antal viktiga och intressanta möjligheter till fortsatt forskning. Denna uppsats har fokuserat på partierna som nationella organisationer och har hämtat sin empiri från framträdande partiföreträdare, representanter för den partiinterna eliten. Samtidigt pekar partiföreträdarna återkommande på den lokala nivån som central för partiernas arbete med medlemsrekrytering. Studier av lokala partiorganisationers arbete med att stärka sina medlemsorganisationer förefaller alltså som högst relevanta. Vidare saknas studier om de formella organisatoriska förändringar som den negativa medlemsutvecklingen kan ha föranlett. Här finns goda möjligheter att genom analyser av förändringar i partiorganisationernas stadgar och andra centrala dokument som reglerar medlemmarnas roller och inflytande spåra partiernas organisatoriska utveckling över tid.

Referenser

- Ahrne, Göran & Papakostas, Apostolis (2002) *Organisationer, samhälle och globalisering*. Lund: Studentlitteratur.
- Amnå, Erik (2008) *Jourhavande medborgare: samhällsengagemang i en folkrörelsestat*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersen, Jørgen, (2006) *Udviklingen i den politiska deltagelse i de nordiske land*. I Esaiasson, Peter & Westholm, Anders (red.) *Deltagandets mekanismer: det politiska engagemangets orsaker och konsekvenser*. Malmö: Liber.
- Bengtsson, Åsa (2008) *Politiskt deltagande*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Bergman, Torbjörn & Strøm, Kaare (red) (2013) *The Madisonian turn: political parties and parliamentary democracy in Nordic Europe*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Bergman, Torbjörn & Strøm, Kaare (2013). "Parliamentary Democracies under Siege?" i Bergman, Torbjörn & Strøm, Kaare (red) *The Madisonian turn: political parties and parliamentary democracy in Nordic Europe*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Brunsson, Nils & Olsen, Johan P, (1993) *The Reforming Organization*. London and New York: Routledge.
- Bäck, Mats & Möller, Tommy (2003) *Partier och organisationer*. Stockholm: Publica.
- Chadwick, Andrew (2006) *Internet politics: States, Citizens and New Communication Technologies*. New York: Oxford University Press.
- Dagens Nyheter (2004) "M helrenoverar partier", Internetadress: <http://www.dn.se/nyheter/politik/m-helrenoverar-partiet/> (2004-07-07).
- Dagens Nyheter (2011) "Partierna får fler medlemmar", Internetadress: <http://www.dn.se/nyheter/politik/partierna-far-fler-medlemmar> (2011-01-31).
- Dahl, Svend (2011) *Efter folkrörelsepartiet – Om aktivism och politiska kursomläggningar i tre svenska riksdagspartier*. Stockholm: Department for Political Science.

- Dalton & Wattenberg (red) (2002) *Parties without partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Damgaard, Erik (2013) "Change and Challenges of Danish Parliamentary Democracy" i Bergman, Torbjörn & Strøm, Kaare (red) *The Madisonian turn: political parties and parliamentary democracy in Nordic Europe*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Demker, Marie & Svåsand, Lars (red.) (2005) *Partiernas århundrade: fempartimodellens uppgång och fall i Norge och Sverige*. Stockholm: Santérus.
- Downs, Anthony (1957) An economic theory of political action in a democracy. *Journal of Political Economy*, 65(2):135-50.
- Epstein, Leon (1967) *Political Parties in Western Democracies*. London: Pall Mall.
- Erlingsson, Gissur Ó. (2005) Varför bildas nya partier?: om kollektivt handlande och partientreprenörer. Diss. Lund : Lunds universitet, 2005.
- Erlingsson, Gissur Ó. (2010) "Den stora utmaningen: Folkrörelsepartiets borttytande - men därefter?", i Tora Friberg och Sabrina Thelander (red.) *Samtal pågår...* Norrköping: Centrum för kommunstrategiska studier.
- Erlingsson, Gissur Ó & Brommesson, Douglas (2010) Partier i förändring?, *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 113(2): 131-141.
- Erlingsson, Gissur Ó & Persson, Mikael (2010) "Utmanarna. Uppkomst, idéer och opinion", *Statsvetenskaplig Tidskrift*, 113(2): 229-247.
- Erlingsson, Gissur Ó & Öhrvall, Richard (2010) Politikens villkor: om engagemang och avhopp i kommunpolitiken. Norrköping: Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings universitet.
- Erlingsson, Gissur Ó, Håkansson, Anders, Johansson, Karl Magnus & Mattson, Ingvar (2005) *Politiska partier*. Lund: Studentlitteratur.
- Farrell, David M., & Webb, Paul (2002) "Political Parties and Campaign Organizations", i Dalton & Wattenberg (red) *Parties without partisans. Political Change in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Findahl, Olle (2010) *Svenskarna och Internet 2010*. Hudiksvall: World Internet Institute.
- Gidlund Gullan & Tommy Möller (1999) *Demokratins trojänare*. SOU 1999:130, Stockholm: Fritzes.
- Gidlund, Gullan (2004) Allmänhetens insyn i partiers och valkandidaters intäkter, SOU 2004:22, Stockholm: Fritzes.
- Gidlund, Gullan (2010) För partier i tiden. *Statsvetenskaplig tidsskrift*, 112(5): 396 - 409.
- Gilljam, Mikael & Jodal, Ola (2006) Kommunala demokratisatsningar - vägen till en mer vital demokrati? I Esaiasson, Peter & Westholm, Anders (red.) *Deltagandets mekanismer: det politiska engagemangets orsaker och konsekvenser*. Malmö: Liber.

- Gilljam, M., Karlsson, D., & Sundell, A. (2010) Politik på hemmaplan. Tiotusen svenska fullmäktigeledamöter tycker om politik och demokrati. Stockholm: SKL Kommentus.
- Hannan, Michael T. & Freeman, John, 1984. "Structural Inertia and Organizational Change" *American Sociological Review*, 49(2); 149-164.
- Heidar, Knut & Saglie, Jo (2003) Predestined Parties?: Organizational Change in Norwegian Political Parties, *Party Politics* 9(2): 219–39.
- Holmberg, Sören & Oscarsson, Henrik (2004) Väljare: Svenskt väljarbeteende under 50 år. Stockholm: Nordstedts Juridik.
- Håkansson, Anders (1995) Kris för de svenska partierna?. *Statsvetenskaplig tidskrift*, 98(1):. 45-51.
- Inglehart, Ronald (1990) *Cultural shift in advanced industrial society*, Princeton, New York: Princeton University Press.
- Karlsson, Martin & Lundberg, Erik (2011) *Mot medlemslösa partier: partiföreträdare om orsaker, konsekvenser och strategier kring en svikande medlemsutveckling*. Stockholm: Sektor 3.
- Kirchheimer, Otto (1966) "The Transformation of the Western European Party Systems", I Joseph LaPalombara & Myron Weiner (Red.) *Political Parties and Political Development*, sid. 177–200. Princeton: Princeton University Press.
- Kristijánsson, Svanur & Indridason, Indridi H. (2013) "Dramatic Shifts" i Bergman, Torbjörn & Strøm, Kaare (red) *The Madisonian turn: political parties and parliamentary democracy in Nordic Europe*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Mair, Peter (1997) *Party system change: approaches and interpretations*. Oxford: Clarendon.
- Miljöpartiet (2011) "Miljöpartiet rekordökar", Internetadress: http://www.mp.se/templates/mct_177.aspx?number=234934 (2011-01-31).
- Montin, Stig (1998) Lokala demokratiexperiment – Exempel och analyser. SOU 1998:155, Stockholm: Fritzes.
- Narud, Hanne Marte & Strøm, Kaare (2013) "From Hønsvaldian Parliamentarism Back to Madisonian Roots" i Bergman, Torbjörn & Strøm, Kaare (red) *The Madisonian turn: political parties and parliamentary democracy in Nordic Europe*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Olsson, Jan & Ann-Sofie Lennqvist-Lindén (2003) Representativ demokrati utan partier. Vad kan vi lära från Svågadalnsnämnden?. *Kommunal ekonomi och politik*, 7(1): 25-59.
- Oscarsson, Henrik & Persson, Mikael (2009) "Piratpartiets sympatisörer." i Holmberg, Sören & Weibull, Lennart (red.) *Svensk höst*. Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Oscarsson, Henrik (2009) "Dörrknackning eller sociala medier?", Blogginlägg. Internetadress: <http://www.henrikoscarsson.com/2009/09/dorrknackning-eller-sociala-medier.html> (2011-01-31).

- Petersson, Olof (2005) De politiska partiernas medlemsutveckling. Rapport till SNS Demokratiråd. SNS: Stockholm.
- Pierre, Jon & Widfeldt, Anders (1994) "Party organizations in Sweden: Colossuses with feet of clay or flexible pillars of government" i How parties organize: change and adaptation in party organizations in western democracies, Katz, Richard S and Peter Mair, (red), London: Sage Publications.
- Pierre, Jon & Widfeldt, Anders (1995) Partikris i Sverige?. Statsvetenskaplig tidskrift, 98(1): 41-45.
- Raunio, Tapio (2013). "Moving in the Opposite Direction" i Bergman, Torbjörn & Strøm, Kaare (red) *The Madisonian turn: political parties and parliamentary democracy in Nordic Europe*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Regeringen (1997) Direktiv till demokratiutredningen, dir. 1997:101.
- Rothstein, Bo (2004) Från reformbyråkratier till ideologiska statsapparater. Nytt Norsk Tidskrift, 3(4): 295-305.
- Stinchombe, Arthur L., 1965. "Organizations and social structure" i Handbook of Organizations, James G. March, (red), Chicago: Rand McNally.
- SOU 2000:1, En uthållig demokrati!. Demokratiutredningens slutbetänkande.
- SOU 2001:48, Att vara med på riktigt - demokratiutveckling i kommuner och landsting. Huvudbetänkande från Kommundemokratikommittén.
- SVT (2010) "Partierna tappar medlemmar", Internetadress: http://svt.se/2.22620/1.1927298/partierna_tappar_medlemmar (2011-01-31).
- Teorell, Jan (1998) Demokrati eller fåtalsvälde?: om beslutsfattande i partiorganisationer. Uppsala : Univ.
- Ungdomsstyrelsen (2010) Ungdomsorganisationer 2010, Internetadress: www.ungdomsstyrelsen.se/ad2/user_documents/ungdomsorganisationer_2010.pdf (2011-01-31).
- Widfeldt, Anders (2008) Party change as a necessity - the case of the Sweden Democrats, Representation, 44(3): 265 - 276.

Appendix

Appendix 1. Ungdomsförbundens medlemsantal i åldrarna 7-25 år, 2005 – 2011

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2005-2011
MUF	6 350	7 493	7 588	6 605	5 313	6 820	8 142	1 792
SSU	19 281	-	-	1 233	2 040	2 162	2 015	-17 266
Ung Pirat	-	-	-	-	1 284	4 120	18 662	-
Grön Ungdom	1 204	1 192	-	1 239	1 205	1 098	1 272	68
LUF	1 874	1 690	1 238	-	-	1 091	2 017	143
KDU	3 609	4 076	4 132	3 806	3 441	3 224	2 017	-1 592
CUF	2 107	1 898	1 656	1 455	-	-	-	-2 107
Ung vänster	14 292	-	-	-	-	-	1 315	-12 977
SDU	-	-	-	-	-	-	-	-
Summa	48 717	16 349	14 614	14 338	13 283	18 515	35 440	-13 277
Genomsnitt per/parti	6 960	3 270	3 654	2 868	2 657	3 086	5 063	-1 897

Kommentarer: tabellen redovisar antal medlemmar i åldrarna 7-25 år bland de partier som beviljats bidrag från ungdomsstyrelsen 2005-2011. Källa:

<http://www.ungdomsstyrelsen.se/art/1,2072,6384,00.html> samt

http://www.ungdomsstyrelsen.se/ad2/user_documents/Bidrag2011_ungdomsorganisationer.pdf

Appendix 2. Former för engagemang vid sidan av partimedlemskap som beskrivs på partiernas hemsidor

Form av engagemang	Mp	C	Fp	Sd	S	M	V	Kd
Sympati och stöd								
Bär partisymbol eller uttryck partisympati	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Ge ekonomiskt stöd	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
Engagemang och deltagande								
Arbeta som volontär, aktivist, eller funktionär	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej
Delta i nätverk eller sidoförening	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej
Delta i arrangemang eller kampanjer	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej
Diskutera politik, rekrytera medlemmar	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej
Sprid partiets budskap (ex. blogga)	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej
Ta politiska uppdrag	Ja	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej
Totalt antal former	6	5	5	3	2	2	2	1

Kommentarer: Tabellen beskriver huruvida partiernas hemsidor framhåller olika former av engagemang vid sidan av partimedlemskapet. Kategoriseringen av engagemangsformer baseras på innehållet på hemsidorna. Tabellen innefattar därav inga alternativa former av engagemang som inte framhålls av något parti.

Appendix 3

Intervjufrågor

1. Vilka skulle du säga är de politiska partiernas viktigaste funktioner idag? Vilken eller vilka funktioner upplever du vara lättare respektive svårare fullgöra? Varför? Vad satsar ni mest resurser på?
2. Vad fyller medlemmarna för funktioner i ert parti?
3. Hur resonerar ert parti kring de politiska partiernas och de politiska ungdomsförbundens negativa medlemsutveckling de senaste tre decennierna?
4. Är de sjunkande medlemstalen ett reellt problem för ert parti? I sådana fall, på vilket sätt?
5. Är det viktigt att ha många medlemmar? Varför? Varför inte?
6. Finns det någon kritisk nivå för medlemstalet i ert parti för att ni ska kunna fullgöra era viktigaste uppgifter? Vilken är den i sådana fall?
7. Vidtar partierna några åtgärder för att öka antalet medlemmar? I sådana fall vad?
8. Vad skulle du säga är de viktigaste orsakerna till att partiet har tappat medlemmar/ökat antalet medlemmar?
9. Vilka är för- och nackdelarna med att vara en medlemsorganisation?
10. Hur skulle du beskriva dagens politiska partier; är det väljarorienterade eller medlemsorienterade organisationer? Hur är det i ert parti?
11. Vad är det som talar *för* att ert parti skulle öka medlemsantalet ?
12. Hur skulle du beskriva den typiska medlemmen i ert parti? Är någon grupp underrepresenterad bland partimedlemmarna? Vilken/vilka? Varför?
13. Hur skulle du beskriva den typiska väljaren?
14. På vilket sätt rekryteras vanligen förtroendevalda i ert parti? Är medlemmarna fortfarande den naturliga rekryteringsbasen för förtroendevalda politiker?
15. Är några särskilda grupper av medborgare prioriterade i medlemsrekryteringen? Varför?
16. Hur ser du på möjligheterna för ert parti att hitta representanter till politiska förtroendeposter? Har partiet några vakanta poster?
17. Vilka skulle du säga är partiets främsta utmaningar inför framtiden?
18. Hur ser framtiden ut för de politiska partierna som medlemsorganisationer och bas för den politiska representationen? Hur är det i ert parti?
19. De politiska partierna är idag de enda arenorna som har rätt att nominera politiker till förtroendeuppdrag. Finns det alternativa organisationer som skulle kunna fullgöra den här uppgiften? Vilka? Varför inte?
20. Vilka kriterier anser du ett parti eller en organisation ska uppfylla för att ha denna funktion?
21. Är detta något som ni har diskuterat i ert parti?

Noter

¹ Mellan 1991 och 2009 har riksdagspartiernas sammanlagda medlemsantal med i genomsnitt 18072 medlemmar per år (se tabell 1). Detta ställs sedan mot antalet förtroendeposter i Sverige vid valet 2006, 13078 kommunfullmäktige-poster, 1655 landstingsfullmäktige-poster samt 349 riksdagsmandat. Ett viktigt tillägg är dock att antalet förtroende-poster kraftigt minskat under den period som partierna haft en negativ medlemsutveckling (Gilljam, Karlsson & Sundell, 2010, s 10-11). I denna beräkning tas inte någon hänsyn till avhopp från förtroendeuppdrag. Sedan valet 2010 (till den 29 Juli 2011) har i genomsnitt 2,1 ledamöter om dagen avgått från sina poster. Om denna avhoppstakt skulle fortskrida under hela perioden innebär det att det krävs 3005 ledamöter fler varje mandatperiod för att hålla alla förtroendeposter tillsatta. Även om denna prediktion för antalet avhopp räknas in innebär det ingen ändring för beräkningen av vilket år antalet partimedlemmar understiger antalet förtroendeposter. Tilläggas bör även att denna beräkning endast innefattar förtroendeuppdrag som tillsätts via allmänna val så som ledamot i riksdag, landsting/regionfullmäktigeförsamlingar och kommunfullmäktigeförsamlingar. Om man lägger till andra uppdrag som fördelas mellan partimedlemmar uppgick det totala antalet uppdrag år 2011 till ca 62 600. Dessa uppdrag fördelades mellan ca 38 000 personer (SCB 2012, s. 7-8).

² Kristijánsson & Indridason framhåller dock att det finns anledning till försiktighet i tolkningen av denna statistik då stora diskrepanser mellan partiernas officiella medlemsregister och resultatet av surveyundersökningar bland väljare föreligger.

³ Håkansson (1995) framhåller slutet av 1950-talet som den tidpunkt då partierna samlade medlemsantal var det historiskt högsta, även då runt cirka 1,5 miljoner medlemmar. För denna tidpunkt finns dock ingen tillgänglig statistik för de enskilda partierna.

⁴ 2009 är det senaste år för vilket det finns medlemsstatistik redovisad från samtliga partier.

⁵ Ny demokrati undantaget

⁶ MP redovisade 2009 10 635 medlemmar, och SD samma år 4 094 medlemmar.

⁷ Denna siffra baseras på ett nedslag i Valmyndighetens statistik över tomma stolar den 14:e oktober 2011, källa: <http://www.val.se/val/val2010/ledav/tommastolar.xls>